

CZU: [343.137.5:343.197.8]:347.991(478)

**EXPUNERE PE MARGINEA UNOR AMENDAMENTE OPERATE ÎN HOTĂRÂREA
PLENULUI CURȚII SUPREME DE JUSTIȚIE „CU PRIVIRE LA PRACTICA
JUDICIARĂ ÎN CAUZELE PENALE PRIVIND MINORII”, NR.39 DIN 22.11.2004**

Stanislav COPEȚCHI, Liubovi BRÎNZA*

Universitatea de Stat din Moldova

*Curtea de Apel Chișinău

În cadrul studiului efectuat sunt scoase în evidență unele explicații reflectate în Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.4 din 21.12.2015 pentru modificarea și completarea Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr.39 din 22.11.2004 „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale privind minorii”. Se arată că la calificare potrivit normei de la art.208 CP RM nu este necesar ca minorul să fi început pregătirea la săvârșirea infracțiunii la a cărei comitere a fost instigat. Se demonstrează că pe post de victimă a infracțiunii specificate la art.208 CP RM poate să apară atât minorul care a atins vârsta răspunderii penale necesară pentru a fi subiect al infracțiunii la a cărei comitere a fost instigat, cât și minorul care nu a atins o asemenea vârstă. Se argumentează că pentru a opera agravanta specificată la alin.(2) art.208 CP RM este obligatorie prezența unei relații speciale între făptuitor și victimă.

Cuvinte-cheie: minor, persoană adultă, instigare, atragere, activitate criminală, faptă imorală, părinte, frate, vârstă fragedă.

**EXPOSURE ON THE AMENDMENTS OPERATED IN THE DECISION OF THE PLENUM OF THE
SUPREME COURT OF JUSTICE “ON JUDICIAL PRACTICE IN CRIMINAL CASES INVOLVING
MINORS” No30 OF 22.11.2004**

In the carried out study there are highlighted some explanations reflected in Decision of the Plenum of the Supreme Court of Justice of the Republic of Moldova no 4 of 21.12.2015 amending and supplementing the Decision of the Plenum of the Supreme Court of Justice no 39 of 22.11.2004 “On judicial practice in criminal cases involving minors”. For qualification according to the norm of the article 208 PC RM there is not necessary that the minor to have started preparation to commit the offense to which was instigated. As a victim of an offense specified in art.208 PC RM can occur both a minor who has attained the age of criminal liability needed to be subject to crime whose commission was instigated and a minor who has not reached such an age. It argues that to operate aggravating specified in para. (2) art.208 PC RM is obligatory presence of a special relationship between offender and victim.

Keywords: minor, adult, instigation, attraction, criminal activity, immoral act, father, brother, early age.

Introducere

La 21 decembrie 2015 Plenul Curții Supreme de Justiție a adoptat Hotărârea nr.4 pentru modificarea și completarea Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr.39 din 22.11.2004 „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale privind minorii” [1]. *Inter alia*, actul interpretativ enunțat a venit să modifice și să completeze explicațiile înscrise în Hotărârea Plenului CSJ nr.39/2004 [2] în partea ce vizează componența de infracțiune prevăzută la art.208 CP RM (atragerea minorilor la activitate criminală sau determinarea lor la săvârșirea unor fapte imorale). În cele ce urmează ne vom opri asupra unora din ele.

Rezultate și discuții

1. În primul rând, a fost revăzută poziția în ceea ce privește identificarea momentului de consumare a infracțiunii prevăzute la art.208 CP RM. Astfel, în acord cu pct.8 din Hotărârea Plenului CSJ nr.4/2015, primul alineat al pct.13 din Hotărârea Plenului CSJ nr.39/2004 va fi prezentat într-o nouă redacție: „Infracțiunea prevăzută de art.208 CP RM se consideră consumată din momentul când minorul, în rezultatul influenței persoanei adulte, a început pregătirea pentru săvârșirea infracțiunii ori faptei imorale”. Precizăm că anterior același pct.13 avea următorul conținut: „Infracțiunile prevăzute de art.208, 209 CP RM se consideră consumate din momentul când minorul, în rezultatul influenței persoanei adulte, a început pregătirea pentru săvârșirea infracțiunii grave, deosebit de grave sau excepțional de grave”.

Confruntând textul celor două explicații oferite de Plenul CSJ suprimem următoarele note distinctive:

a) în noua explicație causală momentul de consumare a infracțiunii este abordat atât din perspectiva instigării minorului la săvârșirea infracțiunii, cât și din perspectiva determinării acestuia la săvârșirea unor fapte imorale. Vechea explicație însă, din motive neclare, trecea sub tăcere identificarea momentului de consumare în ipoteza în care fapta prejudiciabilă lua forma determinării minorului la săvârșirea unor fapte imorale;

b) vechea explicație judiciară limita posibilitatea identificării momentului de consumare la situația în care minorul trecea la realizarea actelor de pregătire la săvârșirea unei infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave. În context se profilează întrebarea: de ce influența exercitată asupra psihicului minorului ca rezultat al instigării acestuia la săvârșirea infracțiunii trebuia să fi dus doar la pregătirea unei infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave? Și atunci cum rămâne cu pregătirea la săvârșirea unei infracțiuni mai puțin grave? Doar, potrivit alin.(2) art.26 CP RM, este sancționată și pregătirea la săvârșirea unei infracțiuni mai puțin grave. Și de această dată, în condiții neclare, respectivul moment a fost omis. Pentru a lichida acest neajuns s-a reacționat prin noua hotărâre explicativă fiind aduse ajustările de rigoare, astfel încât la identificarea momentului de consumare a infracțiunii prevăzute la art.208 CP RM să se includă și ipoteza pregătirii de către minor de a săvârși o infracțiune mai puțin gravă în rezultatul influenței psihice exercitate de persoana care a atins vârsta de 18 ani.

Grosso modo, concluzionăm că interpretarea judiciară, în noua redacție, cu privire la momentul de consumare a infracțiunii prevăzute la art.208 CP RM este mai evoluată decât cea din redacția veche. Chiar și așa, în ce ne privește, nu susținem niciuna din explicațiile cazuale sus- indicate. *In concreto*, considerăm că la calificare potrivit normei de la art.208 CP RM nu este necesar ca minorul să fi început pregătirea la săvârșirea infracțiunii la a cărei comitere a fost instigat. În opinia noastră, pentru a fi în prezența infracțiunii prevăzute la art.208 CP RM sub forma faptului consumat este necesar și suficient ca persoana adultă să fi exercitat o influență asupra minorului în direcția formării intenției de a săvârși o infracțiune sau o faptă imorală. Totodată, nu este necesar ca acesta (minorul) să fi trecut la realizarea cărorva acte de pregătire la săvârșirea infracțiunii sau faptei imorale.

În aceeași ordine de idei, subliniem că, potrivit pct.11 din Hotărârea Plenului CSJ nr.4/2015, pct.15 din Hotărârea Plenului CSJ nr.39/2004 a fost completat cu o nouă frază, și anume: „Instigarea la săvârșirea infracțiunii, în calitate de modalitate normativă a faptei prejudiciabile prevăzute la art. 208 CP RM, reprezintă o acțiune sau un sistem de acțiuni intenționate de natură fizică și/sau psihică îndreptate spre conștiința și voința minorului – victimă a infracțiunii, cu scopul de a-l determina să ia hotărârea de a săvârși nemijlocit una sau mai multe infracțiuni sau de a participa la săvârșirea acestora în calitate de coautor, complice, instigator sau organizator, indiferent de faptul dacă a săvârșit sau nu cele la a căror comitere a fost instigat (sublinierea ne aparține – n.a.)”. Din teza indicată se desprinde concluzia că există o contradicție în abordarea momentului de consumare a infracțiunii prevăzute la art.208 CP RM. Astfel, dacă în pct.8 din Hotărârea Plenului CSJ nr.4/2015 se stabilește că infracțiunea prevăzută de art.208 CP RM se consideră consumată din momentul când minorul, în rezultatul influenței persoanei adulte, a început pregătirea pentru săvârșirea infracțiunii ori faptei imorale, atunci în pct.11 din același act judiciar cu vocație de interpretare oficială este inserată o poziție diametral opusă, din care reiese că pentru a fi în prezența unei infracțiuni consumate nu este necesar ca minorul să fi săvârșit infracțiunea la a cărei comitere a fost instigat.

S-ar putea ca cineva să obiecteze asupra concluziei noastre motivând că în teza înscrisă la pct.11 din Hotărârea Plenului CSJ nr.4/2015 este stipulat „... indiferent de faptul dacă a săvârșit sau nu cele la a căror comitere a fost instigat”, expresia în cauză presupunând trecerea la acte de executare, nu însă și la cele pregătitoare. Poate. În ce ne privește, expresia sus- indicată nu trebuie interpretată doar în sensul trecerii minorului la realizarea actelor de executare ce formează elementul material al infracțiunii la a cărei comitere a fost instigat minorul. Etapa actelor preparatorii marchează momentul începerii punerii în aplicare a rezoluției infracționale inoculate de persoana adultă. Or, în acord cu legislația Republicii Moldova, pregătirea săvârșirii unei infracțiuni este considerată infracțiune (cu excepția pregătirii săvârșirii unei infracțiuni ușoare). Prin urmare, expresia „indiferent de faptul dacă a săvârșit sau nu cele, la a căror comitere a fost instigat” implică nu doar actele de executare, ci și cele de pregătire la săvârșirea infracțiunii, la a cărei comitere a fost instigat minorul. Pe cale de consecință, din fraza indicată *supra*, inserată în pct.11 din Hotărârea Plenului CSJ nr.4/2015, rezultă că pentru a fi în prezența infracțiunii prevăzute la art.208 CP RM, în formă consumată, atunci când aceasta apare în modalitatea de instigare la săvârșirea infracțiunii, nu este necesar ca minorul să fi trecut la realizarea actelor de pregătire la săvârșirea infracțiunii, la a cărei comitere a fost instigat. De principiu, susținem o atare poziție.

Însă, aceasta vine în contradicție cu o altă explicație enunțată mai sus. Considerăm că la indentificarea momentului de consumare a infracțiunii prevăzute la art.208 CP RM persoanele îndrituite cu efectuarea interpretării cazuale trebuie să dea dovadă de coerență în formularea explicațiilor. Incoerența subliniată este sesizată la confruntarea explicației privind momentul de consumare a infracțiunii prevăzute la art.208 CP RM cu cea privind momentul de consumare a infracțiunii prevăzute la art.209 CP RM (atragerea minorilor la consumul ilegal de droguri, medicamente și alte substanțe cu efect narcotizant). Așadar, potrivit pct.12 din Hotărârea Plenului CSJ nr.4/2015, pct.17 din Hotărârea Plenului CSJ nr.39/2004 va avea următorul conținut: „Infracțiunea prevăzută la art.209 CP RM este o infracțiune formală și se consideră consumată din momentul influențării exercitate asupra victimei, pentru ca aceasta să consume droguri, medicamente sau alte substanțe cu efect narcotizant”. Este lesne de observat că din explicația oferită rezultă că pentru a fi în prezența infracțiunii prevăzute la art.209 CP RM este suficientă simpla influență asupra victimei întru a o determina la consumul drogurilor, medicamentelor sau a altor substanțe cu efect narcotizant, nefiind obligatorie trecerea victimei la acțiuni de pregătire a consumului sau la consumul propriu-zis al respectivelor substanțe. Atunci de ce oare poziția privind momentul de consumare a infracțiunii prevăzute la art.209 CP RM diferă de poziția privind momentul de consumare a infracțiunii prevăzute la art.208 CP RM?

În cele ce urmează vom pune în discuție opinia doctrinarilor pe marginea aspectului ce vizează momentul de consumare a infracțiunii de atragere a minorilor la activitate criminală sau de determinare a lor la săvârșirea unor fapte imorale.

Preliminar menționăm că, în plan comparat, în practica judiciară a Federației Ruse, începând cu anul 2011 se atestă o poziție similară cu cea reflectată în Hotărârea Plenului CSJ nr.4/2015, și anume: pentru consumarea infracțiunii în cauză este necesar ca victima să fi recurs la săvârșirea infracțiunii la a cărei comitere a fost atras, cel puțin la etapa actelor preparatorii. Din perspectivă istorică, potrivit Hotărârii Plenului Judecătoriei Supreme a Federației Ruse „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale privind infracțiunile comise de minori” nr.7 din 14.02.2000 [3], (actualmente abrogată prin Hotărârea Plenului Judecătoriei Supreme a Federației Ruse „Cu privire la practica judiciară de aplicare a legislației ce reglementează particularitățile răspunderii penale a minorilor și pedepsele aplicabile acestora”, nr.1 din 01.02.2011 [4]), la calificarea acțiunilor făptuitorului potrivit normei de la art.150 CP FR [5] (normă corespondentă cu cea de la art.208 CP RM), nu interesa dacă minorul a trecut sau nu la săvârșirea infracțiunii la a cărei comitere a fost instigat. Reacția doctrinarilor față de poziția puterii judecătorești privind schimbarea opticii față de momentul de consumare a infracțiunii de atragere a minorilor la activitate criminală sau de determinare a lor la săvârșirea unor fapte imorale nu s-a lăsat prea mult așteptată. Bunăoară, L.M. Prozumentov și D.V. Karelin sunt de părere că este inadmisibil de a schimba accentul în evaluarea pericolului social al acțiunilor făptuitorului, fapt ce contravine sarcinilor de protecție a drepturilor și intereselor minorilor [6, p.112].

Dezvoltând ideea, consemnăm că anume din momentul exercitării influenței asupra victimei (*alias* minorului) se aduce atingere relațiilor sociale cu privire la dezvoltarea fizică, socială, spirituală, intelectuală și morală a acestuia. Anume în acest moment se încalcă dreptul minorului la dezvoltarea corectă și la un mod de viață normal. Simpla influențare infracțională asupra psihicului minorului duce la apariția anumitor schimbări negative în personalitatea sa, creează un pericol real ca minorul să treacă ulterior la comiterea infracțiunii, chiar dacă peste ceva timp. În aceste condiții, minorul devine deja un potențial infractor [7, p.184].

Unii autori notează, pe bună dreptate, că acțiunile persoanei adulte, îndreptate spre atragerea minorului la săvârșirea infracțiunii, dar care nu au dus la participarea acestuia la săvârșirea infracțiunii, deja sunt socialmente periculoase, deoarece pun în pericol dezvoltarea normală a minorului ca membru al societății. Chiar dacă și renunță la săvârșirea infracțiunii, minorul poate fi influențat în viitor de orientarea negativă creată și poate săvârși o faptă antisocială, deoarece exemplul persoanei adulte are o importanță deosebită pentru dezvoltarea minorilor [8, p.16-17].

Întru argumentarea opiniei, potrivit căreia infracțiunea analizată se consumă din momentul când minorul atras a săvârșit de fapt infracțiunea sau a comis careva acte de pregătire ori executare, D.V. Belțov punctează: „În practică, de regulă, cauzele penale privind atragerea minorilor la săvârșirea infracțiunilor nu se întentează separat, în baza art.150 CP FR, acestea fiind calificate în concurs cu alte infracțiuni” [9, p.16]. Nu putem sprijini o atare poziție. Argumentul adus nu este unul convingător. Chiar dacă practica demonstrează despre intentarea în majoritatea cazurilor a unor dosare penale în baza art.208 CP RM și cel puțin a unei alte norme de incriminare care conține infracțiunea cu care intră în concurs, nu putem nicidecum conchide că infracțiunea examinată se consumă odată cu punerea în executare de către minor a intenției infracționale formate. Nu

putem lega momentul de consumare a infracțiunii analizate de momentul începerii săvârșirii altei infracțiuni sau fapte imorale la a căror comitere minorul a fost instigat/determinat.

Potrivit opiniei exprimate de V.M. Lebedev [10, p.226], infracțiunea respectivă se consideră consumată din momentul comiterii de către făptuitor a acțiunilor îndreptate spre formarea în conștiința minorului a intenției de a comite infracțiunea, de a participa la comiterea acesteia, și nu contează la calificare dacă minorul a recurs sau nu la comiterea faptei infracționale la a cărei săvârșire a fost atras, nici dacă fapta infracțională a fost dusă până la capăt sau dacă conține trăsăturile unei pregătiri sau tentative la infracțiunea, la a cărei comitere a fost determinat. Aceeași opinie este împărtășită și de alți autori [11, p.363; 12, p.99-100; 13, p.499; 14, p.117; 15, p.16; 16, p.124; 17, p.52; 18, p.308]. În accepțiunea lui E.P. Korovin [19, p.9], toate componentele de infracțiune exprimate în atragerea la săvârșirea unei infracțiuni se atribuie la categoria celor formale, fiecare din ele fiind considerate consumate din momentul în care la acel atras a apărut dorința de a săvârși infracțiunea (când a dat consimțământul la săvârșirea acesteia), independent de faptul dacă a săvârșit sau nu vreo acțiune. La rândul ei, L.Gîrla afirmă: „Atragerea minorilor la activitate criminală sau determinarea lor la săvârșirea unor fapte imorale se consideră consumată din momentul săvârșirii uneia din acțiunile indicate în dispoziția art.208 CP RM, independent de faptul dacă minorul a participat sau nu la asemenea acțiuni” [20, p.38]. În concepția autorului T.A. Oleinikova [21, p.16], infracțiunea dată se consideră consumată, independent de faptul dacă minorul a săvârșit sau nu vreo acțiune ilegală.

Per a contrario, în optica altor autori [22, p.174; 23, p.317-318], infracțiunea prevăzută la art.208 CP RM se consideră consumată dacă minorul a realizat careva acțiuni într-o începere a activității infracționale la care a fost atras, cel puțin la etapa pregătirii de infracțiune sau a tentativei, și dacă minorul, în pofida influenței adultului de a-l atrage la comiterea unei infracțiuni, nu a recurs la comiterea infracțiunii la a cărei săvârșire a fost atras, atunci acțiunile persoanei adulte urmează a fi calificate ca tentativă la atragerea minorilor la activitate criminală. În acest fâgaș, A.Borodac susține că infracțiunea în cauză se consideră consumată din momentul în care minorul implicat în activitate criminală sau determinat să săvârșescă fapte imorale a săvârșit corespunzător o infracțiune sau o faptă imorală [24, p.235].

În cele din urmă, ne facem părtașii opiniei exprimate în literatura de specialitate autohtonă [25, p.770; 26, p.1057], potrivit căreia infracțiunea prevăzută la art.208 CP RM este una formală și se consideră consumată din momentul influențării asupra victimei, indiferent dacă aceasta s-a afirmat în activitatea criminală, a săvârșit sau nu vreo infracțiune ori faptă imorală.

Astfel, pentru calificarea în baza art.208 CP RM, este lipsit de importanță faptul dacă minorul nu a purces la comiterea faptei infracționale sau imorale la care a fost determinat, sau dacă a purces, dar a renunțat de bunăvoie la comiterea acesteia fie la faza pregătirii de infracțiune sau a tentativei, sau dacă activitatea acestuia a fost întreruptă, independent de voința lui, fie la faza pregătirii de infracțiune sau a tentativei, fie chiar dacă a fost comisă fapta infracțională/imorală la a cărei comitere a fost instigat/determinat. Și interpretarea sistematică a normei de incriminare de la art.208 CP RM în raport cu infracțiunea de proxenetism (art.220 CP RM) permite a conchide asupra faptului consumării faptei infracționale analizate din momentul exercitării unei influențe asupra minorului, indiferent de faptul dacă acesta din urmă a realizat sau nu fapta infracțională/imorală la a cărei comitere a fost instigat/determinat. Iată de ce nu putem susține poziția, potrivit căreia se consideră tentativă la infracțiunea prevăzută la art.208 CP RM atunci când, în pofida influenței exercitate asupra minorului, ultimul nu recurge la comiterea infracțiunii sau faptei imorale. Aceasta deoarece intenția făptuitorului este orientată spre a-l determina pe minor să comită o infracțiune sau o faptă imorală, acțiunea de determinare constând într-un proces, dar nu într-un rezultat, care este de fapt realizat atunci când victima consimte la comiterea celorla la care a fost determinată. Altfel spus, făptuitorul dorește să incube în conștiința minorului ideea de a comite o infracțiune sau o faptă imorală, idee care se consideră formată odată cu consimțirea acestuia la comiterea celorla la care a fost determinat. Cele comise de acesta după activitatea de determinare urmează a fi luate în considerare pentru angajarea unei eventuale răspunderi penale suplimentare în baza unei alte norme de incriminare decât cea prevăzută la art.208 CP RM, normă ce prevede comportamentul criminal la care a recurs minorul sub influența exercitată de făptuitor [27, p.129].

2. În pofida inadvertenței sus-indicate, Hotărârea Plenului CSJ nr.4/2015 aduce multiple explicații utile, credem noi, pentru cei abilitați cu aplicarea legii penale. Bunăoară, salutabilă este următoarea explicație ce vizează victima infracțiunii prevăzute la art.208 CP RM: „În calitate de victimă a infracțiunii prevăzute la art.208 CP RM apare minorul, indiferent dacă a atins sau nu vârsta răspunderii penale, în privința căruia sunt comise acțiuni de atragere la activitate criminală, de instigare la săvârșirea de infracțiuni și de determinare la

comiterea de fapte imorale, săvârșite până la împlinirea de către ultimul a vârstei de 18 ani". Așadar, din explicația oferită reiese că pe post de victimă a infracțiunii specificate la art.208 CP RM poate să apară atât minorul care a atins vârsta răspunderii penale necesară pentru a fi subiect al infracțiunii la a cărei comitere a fost instigat, cât și minorul care nu a atins o asemenea vârstă.

Însă, părerile oamenilor de știință la acest capitol diferă, neexistând o poziție care să fie susținută în unanimitate. După E.P. Korovin, victimă a infracțiunii respective poate fi doar minorul care a atins vârsta răspunderii penale stabilite de lege pentru infracțiunea la a cărei comitere a fost atras [28, p.6]. Potrivit aceluiași autor, în cazul atragerii unui minor, care nu are vârsta răspunderii penale, la săvârșirea unei fapte interzise de norma din Partea Specială a Codului penal, acțiunile făptuitorului trebuie calificate drept autorat mediat la infracțiunea concretă comisă de minor, iar răspunderea pentru atragerea minorului la săvârșirea infracțiunii se exclude [19, p.9]. De aceeași părere sunt și alți autori [29, p.9]. O.V. Polikașina recomandă chiar stabilirea expresă de către legiuitor în dispoziția normei a vârstei minime a victimei, și anume – vârsta răspunderii penale necesare pentru infracțiunea la a cărei comitere este atrasă [30, p.10].

Fără aplicarea art.150 CP FR (normă corespondentă cu cea de la art.208 CP RM), consideră M.N. Golodniuk [31, p.645], urmează a fi calificat cazul instigării unui minor, care, în virtutea neatingerii vârstei răspunderii penale sau iresponsabilității, nu formează subiectul infracțiunii, deoarece în asemenea situație persoana adultă îndeplinește rolul de autor. Totodată, dânsul observă că, în cazul de față, pericolul social înalt al comportamentului persoanei adulte nu va fi reflectat în procesul calificării, acest fapt fiind luat în calcul doar la aplicarea pedepsei, ceea ce, în opinia autorului, diminuează eficiența normei juridico-penale examinate [31, p.645].

În argumentarea poziției sale precum că victima infracțiunii cercetate poate fi doar minorul care a atins vârsta răspunderii penale (16 ani, respectiv 14 ani), V.V. Pali face trimitere la instituția participației penale [32, p.305]. În accepțiunea acestui autor, infracțiunea examinată reprezintă o formă specială a instigării, iar pentru tragerea la răspundere penală pentru participație la săvârșirea infracțiunii o condiție necesară este atingerea vârstei răspunderii penale de către fiecare participant la infracțiune, independent de rolul pe care l-a avut la comiterea acesteia. Nu putem fi de acord cu respectiva viziune, iar dezacordul nostru rezidă în susținerea poziției în conformitate cu care infracțiunea supusă investigației nu constituie o formă specială a instigării. Dovezile noastre întru susținerea afirmației făcute au fost aduse cu ocazia unei publicații științifice în materie [33, p.124-126].

În contrast, alți autori afirmă că victimă a infracțiunii date poate fi, inclusiv, persoana care nu a atins vârsta răspunderii penale [9, p.15; 34, p.233; 35, p.18].

Susținem părerea acelor doctrinari care consideră că în calitate de victimă a infracțiunii prevăzute la art.208 CP RM poate fi, inclusiv, minorul care nu a atins vârsta răspunderii penale. Totodată, considerăm că, în ipoteza instigării la săvârșirea infracțiunii a unui minor care nu are vârsta răspunderii penale, persoana adultă trebuie să răspundă penal atât pentru infracțiunea comisă de minor (în calitate de autor mediat), cât și pentru fapta prevăzută la art.208 CP RM. Tocmai această soluție de calificare este desprinsă din analiza practicii judiciare a infracțiunii analizate, de unde rezultă cu claritate că victimă a infracțiunii specificate la art.208 CP RM poate fi inclusiv minorul care nu a atins vârsta răspunderii penale. Ilustrativă în acest sens este următoarea speță din practica judiciară: *la 30 martie 2014, aproximativ la ora 23.00, A.D., împreună cu minorul D.S., născut la 11.10.2000, care la moment nu este subiect al infracțiunii, având scopul sustragerii pe ascuns a bunurilor altei persoane, au pătruns în gospodăria lui G.B., de unde au sustras pe ascuns un scooter de model „Yamaha”, folosindu-l în scopuri personale. Acțiunile lui A.D. au fost calificate, inter alia, în baza art.208 CP RM [36].*

În același context, precizăm că nu este clar: de ce, în acord cu pct.15 din Hotărârea Plenului CSJ nr.39/2004 (în vechea redacție), în cazul atragerii la săvârșirea unei infracțiuni de către un adult a unui minor, care, în conformitate cu prevederile art.21, 23 CP RM, nu este subiect al infracțiunii, faptele persoanei adulte se încadrează juridic doar ca autorat la infracțiunea respectivă? Nu cumva s-a intenționat să se sublinieze faptul că persoana adultă nu va răspunde pentru comiterea infracțiunii prevăzute la art.208 CP RM?

În vederea lichidării neclarității indicate, pct.15 din Hotărârea Plenului CSJ nr.39/2004 a fost modificat prin Hotărârea Plenului CSJ nr.4/2015. Astfel, în corespundere cu pct.15 din Hotărârea Plenului CSJ nr.39/2004 (în noua redacție), în ipoteza instigării la săvârșirea infracțiunii a unui minor care nu are vârsta răspunderii penale, persoana adultă trebuie să răspundă penal atât pentru fapta prevăzută la art.208 CP RM, cât și pentru comiterea infracțiunii concrete, în calitate de autor mediat. Aceeași soluție de calificare trebuie reținută și în ipoteza în care minorul nu poate fi supus răspunderii penale pentru fapta comisă, ca rezultat al influenței

exercitate de persoana adultă, din cauza iresponsabilității sau altor împrejurări prevăzute de lege (de exemplu, constrângerea fizică sau psihică).

Evoluarea unor asemenea persoane (neavând vârsta răspunderii penale) în calitate de victime ale infracțiunii specificate la art.208 CP RM este dictată și de faptul stabilirii unei echități între valorile sociale protejate. Susținem întru totul viziunea lui E.V. Sokol, potrivit căreia dacă o persoană cu vârsta de 16-17 ani poate să opună într-o măsură oarecare rezistență acțiunilor negative ale adulților, atunci atragerea unor minori cu o vârstă mai fragedă comportă un pericol social mai ridicat, deoarece la ultimii, din considerentul unor particularități psihofiziologice, este mai diminuată posibilitatea de a opune rezistență acțiunilor infracționale de determinare, iar însușirea unor asemenea comportamente are tendința de a se reflecta mai departe în viața cotidiană [37, p.50]. În legătură cu acest fapt, Iu.E. Pudovocikin accentuează: „Pericolul social al atragerii unui copil de 9-12 ani la săvârșirea infracțiunii nu este mai mic, ci într-o anumită măsură mai mare decât atragerea unui copil de 15-17 ani” [12, p.113]. În consonanță cu acest punct de vedere este opinia autorului I.V. Litvinova, care punctează asupra necesității de a proteja cu prioritate minorii cu vârsta sub 14 ani prin incriminarea faptei analizate [38, p.27]. Considerăm că pozițiile doctrinare expuse *supra* corespund cu voința legiuitorului, astfel încât protecția minorilor să fie extinsă în privința intereselor tuturor. Altfel norma de incriminare de la art.208 CP RM ar deveni ineficientă în cazul în care protecția juridico-penală s-ar extinde doar asupra minorilor ajunși la vârsta răspunderii penale. Totodată, s-ar crea o situație discriminatorie – minorilor care nu au ajuns la vârsta răspunderii penale nu li s-ar asigura dreptul la dezvoltare normală fizică, morală, socială, intelectuală și spirituală. În acest sens, nu putem trece cu vederea concluzia făcută de A.Morozov, potrivit căreia persoana care atrage la săvârșirea unei infracțiuni un minor care nu a atins vârsta răspunderii penale va purta răspundere mai puțin severă (doar pentru autorat mediat la infracțiunea de bază), comparativ cu atragerea la săvârșirea infracțiunii a unui minor care are vârsta răspunderii penale (pentru concurs de infracțiuni – pentru infracțiunea de bază și potrivit normei care sancționează atragerea minorilor la săvârșirea infracțiunii) [39, p.50]. Norma de la art.208 CP RM are drept scop protejarea tuturor minorilor, fără excepție. Din contra, luând în considerare gradul de afectivitate morală mai înalt al minorilor cu vârsta sub 14 ani și posibilele consecințe de ordin moral-spiritual soldate – rezultat al influenței psihice exercitate de persoana adultă, considerăm mai prejudiciabilă fapta de instigare la săvârșirea infracțiunii a unui minor care nu a atins vârsta răspunderii penale. De aceeași părere este și A.A. Baibarın [40, p.191-192]. Anume din aceste rațiuni au dreptate autorii care susțin că la calificare nu contează dacă victima infracțiunii investigate are sau nu vârsta răspunderii penale, asemenea circumstanță fiind luată în considerare doar la individualizarea pedepsei [25, p.766; 26, p.1053]. Drept concluzie firească, propunem, cu titlu *de lege ferenda*, completarea alin.(3) art.208 CP RM cu o nouă circumstanță agravantă – „asupra unui minor care nu a atins vârsta de 14 ani”.

3. În alt context, Hotărârea Plenului CSJ nr.4/2015 reflectă un alt amendament cu privire la victima infracțiunii prevăzute la art.208 CP RM. Așadar, Hotărârea Plenului CSJ nr.39/2004 a fost completată cu următorul enunț explicativ: „Nu este relevant ca victima să conștientizeze caracterul și gradul prejudiciabil al celor comise, drept consecință a influenței psihice realizate de persoana care a atins vârsta de 18 ani, fiind suficientă înțelegerea *de facto* a celor comise de ea”. Susținem în totalitate un asemenea punct de vedere. De altfel, acest lucru a fost demonstrat în cadrul unor cercetări științifice realizate anterior [7, p.77-81]. Astfel, în contextul faptei prevăzute la art.208 CP RM nu este neapărat ca minorul să înțeleagă caracterul și gradul prejudiciabil al acțiunilor sale, comise ca rezultat al influenței psihice exercitate de persoana adultă. Acesta este afectat infracțional chiar și atunci când pur și simplu înțelege ceea ce face, chiar dacă nu conștientizează că e bine sau rău.

Totodată, așa cum susține Iu.E. Pudovocikin, minorul trebuie să aibă o astfel de vârstă, încât atragerea lui să poată influența realmente asupra dezvoltării sale morale [12, p.112]. Astfel, susținem întru totul poziția exprimată în doctrina rusă, conform căreia minorul atras trebuie să înțeleagă latura faptică a celor comise și nicidecum latura socială (esența celor comise). Dacă minorul nu a fost capabil să conștientizeze latura faptică a acțiunii la a cărei comitere a fost atras, ca și în situația copiilor cu o vârstă fragedă, nu vom fi în prezența infracțiunii analizate [41, p.26].

Dar care trebuie să fie soluția de calificare în ipoteza în care adultul instigă la săvârșirea infracțiunii un minor care nu este în stare să înțeleagă nici latura faptică a celor comise? Și de această dată răspunsul îl desprindem din Hotărârea Plenului CSJ nr.4/2015, în care se specifică tranșant: „În ipoteza în care făptuitorul instigă la săvârșirea unei infracțiuni un minor care, în virtutea vârstei fragede, nu înțelege latura faptică a celor comise de el, acțiunile făptuitorului trebuie calificate doar în conformitate cu articolul din Codul penal care sancționează infracțiunea concretă comisă de minor ce ține de art.42 alin.(2) CP RM, cu reținerea cir-

cumstanței agravante stipulate la art.77 alin.(1) lit.g) CP RM – „săvârșirea infracțiunii prin intermediul minorilor””. La acest capitol, vechiul conținut al pct.15 din Hotărârea Plenului CSJ nr.39/2004 oferea o explicație mai vagă, și anume: „Instigarea minorilor la săvârșirea infracțiunii în alte cazuri decât cele menționate în prezentul punct sau atragerea lor la săvârșirea infracțiunii este considerată o circumstanță agravantă, de care se va ține seama la aplicarea pedepsei”.

Așadar, în noua explicație: 1) se punctează că persoana adultă nu va răspunde penal în baza art.208 CP RM, ci doar în baza normei ce incriminează fapta penală comisă de minor sub imperiul influenței exercitate de adult; 2) se accentuează că adultul nu va răspunde penal în baza normei enunțate grație faptului lipsei victimei infracțiunii în calitate de semn constitutiv al componenței indicate; 2) se precizează circumstanța agravantă concretă aplicabilă făptuitorului. În concluzie, noua explicație este mai completă și, corespunzător, mai accesibilă, fapt asupra căruia ne-am expus anterior în rezultatul unor cercetări științifice temeinice [7, p.125; 42, p.82].

4. În alt registru, salutabilă este următoarea explicație din Hotărârea Plenului CSJ nr.4/2015: „Pentru a fi în prezența infracțiunii specificate la art.208 CP RM, este ineluctabilă prezența unei influențe îndreptate asupra minorului, indiferent de gradul și intensitatea acesteia, de aici rezultând și necesitatea ca inițiativa de a săvârși infracțiunea să-i aparțină de fiecare dată persoanei adulte. Dacă inițiativa de a comite infracțiunea împreună cu persoana adultă aparține minorului sau ambilor, atunci cele comise trebuie calificate în baza regulilor participației penale.”

Considerăm că explicația respectivă ține de esența infracțiunii prevăzute la art.208 CP RM; or, dacă intenția de a comite infracțiunea aparține minorului, atunci cele comise trebuie calificate în baza regulilor participației penale. În situația descrisă, persoana care a atins vârsta de 18 ani vine doar să susțină intenția minorului. Inițiativa de a săvârși infracțiunea nu-i aparține ei. Tocmai de aceea provoacă nedumerire următoarea constatare dintr-o speță din practica judiciară a Republicii Moldova: *inculpatul C.I. urmărind scopul dobândirii ilicite a bunurilor altei persoane, prin instigarea minorei G.A. la comiterea infracțiunii, de comun acord și în urma unei înțelegeri prelabile cu aceasta, în perioada 23 iulie – 25 noiembrie 2011, prin înșelăciune și abuz de încredere, a dobândit ilicit de la D.A. mijloace bănești* [43]. Din cele reținute de instanță nu este clar dacă minora a fost instigată la săvârșirea infracțiunii sau a acționat de comun acord cu inculpatul C.I. Presupunem că minora G.A., în prealabil, a fost instigată la săvârșirea infracțiunii după care, împreună cu inculpatul C.I., a realizat nemijlocit latura obiectivă a infracțiunii de escrocherie.

5. În altă ordine de idei, notabilă este următoarea explicație oferită de Hotărârea Plenului CSJ nr.4/2015: „Pentru a fi aplicată răspunderea penală în baza lit.a) alin.(3) art.208 CP RM, se impune cu stringență ca violența sau amenințarea cu aplicarea violenței să însoțească acțiunea de atragere, instigare sau determinare anume pentru atingerea rezultatului dorit, nu însă în alt scop. La fel, aplicarea violenței sau amenințarea cu aplicarea violenței trebuie realizată până la consumarea infracțiunii. Dacă făptuitorul aplică violența după ce minorul a consimțit să săvârșescă infracțiunea sau fapta imorală la a căror comitere a fost instigat/determinat și a început pregătirea pentru săvârșirea acestora, cele comise de persoana adultă urmează a fi calificate prin concurs, adică potrivit normei de la art.208 CP RM (cu excepția lit.a) alin.(3)) și una din următoarele norme: art.151, art.152, art.155 CP RM, art.78 alin.(2), (3) Cod contravențional”. Respectivele reguli de calificare pot fi observate în următoarea speță din practica judiciară: *C.I., în perioada anilor 2009-2011, amenințând cu aplicarea violenței, precum și aplicând violența fizică și psihică asupra fiului său minor C.V. (a.n.1998), l-a instigat la semănatul, cultivatul și prelucrarea plantelor ce conțin substanțe narcotice (marijuană), care ulterior erau comercializate de către C.I.* [44].

De remarcat că în speța sus-indicată încadrarea acțiunilor lui C.I. a fost efectuată potrivit lit.a) alin.(3) art.208 CP RM, deși pe post de victimă a infracțiunii a evoluat fiul acestuia – minorul C.V. În context, subliniem că la alin.(2) art.208 CP RM se regăsește varianta agravată a infracțiunii – fapta săvârșită de părinți sau de alți ocrotitori legali ai copilului, precum și de pedagogii acestuia. Totuși, în virtutea regulii de calificare prevăzute la lit.c) art.117 CP RM, cele comise de C.I. corect au fost încadrate potrivit lit.a) alin.(3) art.208 CP RM, nu însă potrivit alin.(2) art.208 CP RM, adică în conformitate cu norma penală care prevede o pedeapsă mai aspră.

Norma de la alin.(2) art.208 CP RM a fost reținută în următoarea speță: *J.V., având intenția de a răpi persoana, la 31 octombrie 2012 l-a atras la activitate criminală pe fiul său minor J.A. (a.n.1995). Ambii l-au luat forțat pe I.E. din gospodăria mamei sale din s.Gribova, r-nul Drochia, și l-au transportat cu o căruță la domiciliul acestuia în s.Floriceni, r-nul Soroca, unde a fost legat la mâini și picioare pentru aproximativ 2 ore* [45].

În conjunctura agravantei consemnate la alin.(2) art.208 CP RM urmează a fi polemizat faptul dacă fratele poate să apară pe post de victimă. De exemplu, în următoarea cauză din practica instanțelor judecătorești acțiunile făptuitorului au fost încadrate, *inter alia*, potrivit alin.(2) art.208 CP RM: *la data de 04.05.2012, inculpatul B.A., prin înțelegere prealabilă cu alte două persoane, în privința cărora urmărirea penală a fost disjunsă, intenționa să-l atragă în activitatea criminală pe minorul B.V. (a.n. 1995), care este fratele său și despre care știa cu certitudine că nu a atins vârsta de 18 ani. Aflându-se în stare de ebrietate alcoolică și având intenția de a pătrunde ilegal în domiciliul persoanei fără consimțământul acesteia, au intrat în gospodăria familiei P. situată în s.Mileștii-Mici, r-nul Ialoveni, iar la solicitarea lui P.G. de a părăsi locuința, toți patru, refuzând, i-au aplicat acestuia lovituri peste diferite părți ale corpului* [46]. Nu putem susține o atare soluție de calificare. Considerăm că cele comise de B.A. urmau a fi încadrate în conformitate cu varianta-tip a infracțiunii, adică potrivit alin.(1) art.208 CP RM, nu însă conform alin.(2) art.208 CP RM. Cea din urmă normă conține lista expresă și exhaustivă a calităților speciale pe care trebuie să le posedă victima pentru a fi în prezența acesteia. Astfel, pentru operarea agravantei analizate este obligatorie prezența unei relații speciale între făptuitor și victimă ce decurge din calitatea specială a făptuitorului. Astfel, în cazul variantei agravate specificate la alin.(2) art.208 CP RM, subiectul infracțiunii este unul special (calificat), deoarece, pe lângă semnele generale cerute de lege, acesta urmează să posedă și unele semne speciale indicate expres în dispoziția normei. În așa fel, pe lângă vârstă și responsabilitate, este necesar ca făptuitorul să aibă calitatea alternativă de: a) părinte; b) alt ocrotitor legal al copilului; c) pedagog al copilului. Observăm că fratele nu intră în această categorie, motiv pentru care atragerea acestuia la activitate criminală sau determinarea lui la săvârșirea unei fapte imorale nu poate antrena răspunderea penală în baza alin.(2) art.208 CP RM, cu excepția cazului în care persoana adultă are calitatea de ocrotitor legal al copilului. O altă soluție de calificare ar însemna nesocotirea regulii stipulate la alin.(2) art.3 CP RM, în corespundere cu care este interzisă interpretarea extensivă defavorabilă și aplicarea prin analogie a legii penale. În contrast, într-o altă speță, acțiunile făptuitorului au fost încadrate, pe bună dreptate, în tiparul normei de la alin.(1) art.208 CP RM, deși pe post de victimă a infracțiunii a apărut fratele minor al făptuitorului [47].

Concluzii

1) La calificare potrivit normei de la art.208 CP RM nu este necesar ca minorul să fi început pregătirea la săvârșirea infracțiunii la a cărei comitere a fost instigat. Considerăm că pentru a fi în prezența infracțiunii prevăzute la art.208 CP RM sub forma faptului consumat este necesar și suficient ca persoana adultă să fi exercitat o influență asupra minorului în direcția formării intenției de a săvârși o infracțiune sau o faptă imorală.

2) Dacă în pct.8 din Hotărârea Plenului CSJ nr.4/2015 se stabilește că infracțiunea prevăzută de art.208 CP RM se consideră consumată din momentul când minorul, în rezultatul influenței persoanei adulte, a început pregătirea pentru săvârșirea infracțiunii ori faptei imorale, atunci în pct.11 din același act judiciar cu vocație de interpretare oficială este inserată o poziție diametral opusă, din care reiese că pentru a fi în prezența unei infracțiuni consumate nu este necesar ca minorul să fi săvârșit infracțiunea la a cărei comitere a fost instigat. Aceeași poziție se desprinde din explicația oferită pe marginea identificării momentului de consumare a infracțiunii prevăzute la art.209 CP RM.

3) Pe post de victimă a infracțiunii specificate la art.208 CP RM poate să apară atât minorul care a atins vârsta răspunderii penale necesară pentru a fi subiect al infracțiunii la a cărei comitere a fost instigat, cât și minorul care nu a atins o asemenea vârstă.

4) Astfel, în contextul faptei prevăzute la art.208 CP RM nu este neapărat ca minorul să înțeleagă caracterul și gradul prejudiciabil al acțiunilor sale, comise ca rezultat al influenței psihice exercitate de persoana adultă. Acesta este afectat infracțional chiar și atunci când pur și simplu înțelege ceea ce face, chiar dacă nu conștientizează că e bine sau rău.

5) Pentru a opera agravanta specificată la alin.(2) art.208 CP RM este obligatorie prezența unei relații speciale între făptuitor și victimă. Pe lângă vârstă și responsabilitate, este necesar ca făptuitorul să aibă calitatea alternativă de: a) părinte; b) alt ocrotitor legal al copilului; c) pedagog al copilului. Fratele nu intră în această categorie, motiv pentru care atragerea acestuia la activitate criminală sau determinarea lui la săvârșirea unei fapte imorale nu poate antrena răspunderea penală în baza alin.(2) art.208 CP RM, cu excepția cazului în care persoana adultă are calitatea de ocrotitor legal al copilului.

Referințe:

1. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție pentru modificarea și completarea Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr.39 din 22.11.2004 „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale privind minorii”, nr.4 din 21.12.2015 http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=205 [Accesat: 27.02.2017].
2. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale privind minorii”, nr.39 din 22.11.2004 http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=41 [Accesat: 27.02.2017].
3. Постановление Пленума Верховного Суда Российской Федерации о судебной практике по делам о преступлениях несовершеннолетних, №7 от 14.02.2000 http://www.rg.ru/oficial/doc/min_and_vedom/plenum/14_02_7.htm [Accesat: 27.02.2017].
4. Постановление Пленума Верховного Суда Российской Федерации о судебной практике применения законодательства, регламентирующего особенности уголовной ответственности и наказания несовершеннолетних, №1 от 01.02.2011 <http://www.vsrfl.ru> [Accesat: 27.02.2017].
5. Уголовный кодекс Российской Федерации: Закон Российской Федерации №63-ФЗ от 13 июня 1996 г., принят Государственной Думой 24 мая 1996 г., одобрен Советом Федерации 5 июня 1996 г., введен в силу с 1 января 1997 г. В: *Собрание Законодательства Российской Федерации*, 1996, №25.
6. ПРОЗУМЕНТОВ, Л.М., КАРЕЛИН, Д.В. *Вопросы практики применения законодательства, регламентирующего особенности уголовной ответственности и наказания несовершеннолетних в постановлении Пленума Верховного Суда РФ*, с.110-113. <http://journals.tsu.ru/uploads/import/860/files/347-110.pdf> (Accesat: 01.03.2017)
7. СОРЕȚCHI, S. *Răspunderea penală pentru atragerea minorilor la activitate criminală sau determinarea lor la săvârșirea unor fapte imorale*. Chișinău: Foxtrot, 2014. 346 p.
8. МКРТЫЧЯН, Б.А. *Вовлечение несовершеннолетних в совершение преступлений и иных антиобщественных действий: уголовно-правовой и криминологические аспекты*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Казань, 2004. 30 с.
9. БЕЛЬЦОВ, Д.В. Особенности уголовной ответственности за преступления против семьи и несовершеннолетних. В: *Российский следователь*, 2007, №.20, с.15-17.
10. *Особенная часть Уголовного кодекса Российской Федерации: комментарий, судебная практика, статистика* / Под ред. В.М. ЛЕБЕДЕВА, А.В. ГАЛАХОВА. Москва: Городец, 2009. 1168 с.
11. *Уголовное право России. Части Общая и Особенная* / Под ред. А.И. РАРОГА. Москва: Проспект, 2004. 696 с.
12. ПУДОВОЧКИН, Ю.Е. *Ответственность за преступления против несовершеннолетних по российскому уголовному праву*. Санкт-Петербург: Юридический Центр Пресс, 2002. 293 с.
13. *Уголовное право. Особенная часть* / Под ред. Б.В. ЗДРАВОМЫСЛОВА. Москва: Юридическая литература, 1995. 544 с.
14. МАТЬШЕВСКИЙ, П.С. *Ответственность за преступления против общественной безопасности, общественного порядка и здоровья населения*. Москва: Юридическая литература, 1964. 158 с.
15. АУТЛЕВ, М.Г. *Криминологическая характеристика и уголовно-правовые меры противодействия преступлениям против несовершеннолетних (ст.150, 151 УК РФ)*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Санкт-Петербург, 2004. 24 с.
16. *Уголовное право Российской Федерации. Особенная часть* / Под ред. Б.Т. РАЗГИЛЬДИЕВА, А.Н. КРАСИКОВА. Саратов: СЮИ МВД России, 1999. 672 с.
17. БЕЛОВ, В.Ф. *Преступления против семьи и несовершеннолетних в аспектах de lege lata u de lege ferenda*. Москва: Русаки, 2002. 80 с.
18. BARBĂNEAGRĂ, A., BERLIBA, V., GURSCHI, C. și al. *Codul penal comentat și adnotat*. Chișinău: Cartier, 2005. 656 p.
19. КОРОВИН, Е.П. *Вовлечение в совершение преступления: уголовно-правовая характеристика и особенности квалификации*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Ростов-на-Дону, 2008. 27 с.
20. ГЫРЛА, Л.Г., ТАБАРЧА, Ю.М. *Уголовное право Республики Молдова. Часть Особенная. Том I*. Кишинэу: Cartdidact, 2010. 712 с.
21. ОЛЕЙНИКОВА, Т.А. *Вовлечение несовершеннолетнего в совершение преступлений и иных антиобщественных действий (уголовно-правовой и криминологический аспекты)*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Ростов-на-дону, 2005. 26 с.
22. *Российское уголовное право. Особенная часть* / Под ред. А.В. НАУМОВА. Москва: Юридическая литература, 2005. 832 с.
23. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации* / Под ред. В.В. МОЗЯКОВА. Москва: Экзамен, 2004. 912 с.
24. BORODAC, A. *Manual de drept penal. Partea Specială*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2004. 622 p.
25. BRÎNZA, S., STATI, V. *Drept penal. Partea Specială. Vol.I*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011. 1062 p.
26. BRÎNZA, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol.I*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1328 p.

27. СОРЕȚСНІ, ST. Probleme privind identificarea momentului de consumare a infracțiunii prevăzute la art.208 CP RM. În: *Materialele Conferinței științifice cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare” (25-26 septembrie 2012)*. Chișinău: CEP USM, 2012, p.127-130.
28. КОРОВИН, Е.П. Признаки объекта и потерпевшего в составе преступления предусмотренного ст.150 УК РФ. В: *Теория и практика общественного развития*, 2006, №1, с.2-7.
29. ПИЧУГИН, С.А., РУДЕНКО, А.С. Некоторые проблемы терминологии, используемой в Уголовном кодексе Российской Федерации для определения возрастных категорий несовершеннолетних. В: *Вестник института*, 2012, №12, с.7-12.
30. ПОЛИКАШИНА, О.В. *Расследование вовлечения несовершеннолетних в совершение преступлений и антиобщественных действий*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2004. 28 с.
31. ГОЛОДНЮК, М.Н. К унификации положений нормы об ответственности за вовлечение несовершеннолетнего в совершение преступления. В: *Научные основы уголовного права и процессы глобализации. Материалы V Российского конгресса уголовного права (27-28 мая 2010 года)*. Москва: Проспект, 2010, с.643-646.
32. ПАЛИЙ, В.В. Статьи 150 и 205¹ УК РФ: коллизии с институтом соучастия. В: *Научные основы уголовного права и процессы глобализации. Материалы V Российского конгресса уголовного права (27-28 мая 2010 года)*. Москва: Проспект, 2010, с.304-306.
33. СОРЕȚСНІ, S. Atragerea minorilor la activitate criminală sau determinarea lor la săvârșirea unor fapte imorale: formă specială a instigării? În: *Materialele Conferinței științifice „Integrare prin cercetare și inovare” (26-28 septembrie 2013)*. Chișinău: CEP USM, 2013, p.124-126.
34. *Уголовное право. Особенная часть* / Под ред. И.Я. КОЗАЧЕНКО, З.А. НЕЗНАМОВА, Г.П. НОВОСЕЛОВА. Москва: НОРМА-ИНФРА, 2001. 960 с.
35. ЛИТВИНОВА, И.В. *Уголовная ответственность за вовлечение несовершеннолетних в совершение преступлений и иных антиобщественных действий*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2008. 25 с.
36. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 04 noiembrie 2015. Dosarul nr.1ra-1038/2015 http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=5157 [Accesat: 02.03.2017].
37. СОКОЛ, Е.В. Особенности личности несовершеннолетнего, вовлеченного в совершение преступления. В: *Вестник Краснодарского университета МВД России*, 2009, №4, с.50-55.
38. ЛИТВИНОВА, И.В. Проблемы привлечения к уголовной ответственности за вовлечение несовершеннолетних в преступную деятельность. В: *Вестник Северо-Кавказского государственного технического университета*, 2007, №1 (10).
39. МОРОЗОВ, А. Проблемы толкования и применения статьи 150 УК РФ. В: *Уголовное право*, 2013, №1, с.54-59.
40. БАЙБАРИН, А.А. *Уголовно-правовая дифференциация возраста*. Москва: Высшая школа, 2009. 252 с.
41. КЛАДКОВ, А., СУСПИЦЫНА, Т. Вовлечение несовершеннолетнего в совершение преступления и иных антиобщественных действий (ст.150, 151 УК РФ). В: *Уголовное право*, 2002, №3, с.26-28.
42. СОРЕȚСНІ, S. Algoritmul aplicării art.208 CP RM în ipoteza instigării minorilor la săvârșirea infracțiunilor. În: *Revista Națională de Drept*, 2014, nr.4, p.77-83.
43. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 22 martie 2016. Dosarul nr.1ra-617/2016 http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=6020 [Accesat: 01.03.2017].
44. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 18 iunie 2014. Dosarul nr.1ra-912/2014 http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=2529 [Accesat: 02.03.2017].
45. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 02 noiembrie 2016. Dosarul nr.1ra-1481/2016 http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=7577 [Accesat: 02.03.2017].
46. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 04 iunie 2014. Dosarul nr.1ra-1001/2014 http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=2248 [Accesat: 02.03.2017].
47. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 19 februarie 2014. Dosarul nr.1ra-326/2014 http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=1584 [Accesat: 02.03.2017].

Prezentat la 14.03.2017